
Könyvismertetés

Michael Wertheimer: *Facets of an Academic's Life:* *A Memoir*

Wiesbaden, Springer, 2020, XXVI + 544 oldal, 100 euró

A sok száz fényképpel illusztrált, rendkívül sokoldalú kötet az amerikai kognitív pszichológus, pszicholingviszta és évtizedek óta pszichológiatörténész, Michael Wertheimer 90 éves korában készített akadémiai és személyes önéletrajza. A könyv sok szempontból méltó a híres alaklélektanos, Max Wertheimer fiaként is ismert kiváló kognitív kutató és pszichológiatörténész eddigi munkásságához. Wertheimer igen részletesen elmeséli amerikai szakmai szocializációját, valamint szakmai életének alakulását. A szakmai szocializáció izgalmas mozzanatait nemcsak a pszichológiatörténész, hanem az egész pszichológus-szakma számára szolgálnak érdekességgel, hisz megmutatják, hogy az 1950-es években hogyan merítkezett meg az ifjú Wertheimer három különböző amerikai hagyományban. Igen sikeres gimnazistaként, már 17 éves korában beiratkozott a Swarthmore College-be, ahol Wolfgang Köhler is tanított. Itt a Németországból származó európai alaklélektanos, mentalisztikus szemlélettel ismerkedett meg. Ezután, első graduális éveiben a Johns Hopkins Egyetemen a radikális viselkedésvű szemlélettel találkozott. Wertheimer azt írja, hogy még akkor, az 1950-es évek közepén is ott kísért az 1910-es évekből John Watson, a behaviorizmus alapítójának szelleme. Olyan típusú tudományos pszichológiát tanítanak, ahol a tudomány kritériuma a teljes dezantropomorfizáció, a belső világ zárójelbe tétele. Innen azután felsőbb tanulmányainak folytatásához és a doktori fokozat megszerzéséhez

átmegy a Harvard Egyetemre az 1950-es évek közepén. Az iskolákra történetileg nagyon érzékeny Wertheimer számára a Harvardot még ekkor is a „strukturálisizmus” átmentésének szelleme jellemzi. Nem William James funkcionista öröksége dominált, hanem a háttérből az erőket mozgató Edwin Boring, Titchener egykori tanítványának klasszikus, németes, wundtiánus hozzáállása. Ez azért különösen érdekes adalék, mert egy 90 éves ember huszonéves emlékeire visszatérve azt mutatja meg, hogy azon a Harvard Egyetemen, ahol ekkoriban az észlelés világában Stevens és Békésy György uralják a mezőnyt – Stevens egyben az operacionalista tudományfelfogás nagy szemléletalakítója –, az alagsorban pedig Skinner tanítgatja galambjait a radikális behaviorizmus keretében, míg az emeleten Allport és munkatársai a Szociális Kapcsolatok Tanszékével egy új, diszciplínák közötti társadalomtudomány alapjait teremtik meg, Wertheimer beszámolója szerint az igazi szimbolikus hatalmat továbbra is a wundtiánus hagyományt követő Boring képviseli.

Wertheimer igen részletesen számol be saját további munkáiról, arról, hogyan vált kísérletező pszichológussá, és hogy milyen témák érdekelték, valamint hogy ezek a témák az 1960-as években hogyan illeszkednek bele a kognitív pszichológia szemléletébe. Nem méltatlanul saját szocializációjához és hátteréhez, azt hangsúlyozza, hogy számára az 1960-as évektől megjelenő kognitív pszichológia az előbb emlegetett háromféle szocializáció kö-

zül mintegy az alaklélektanos szemlélet újra-
elővételét és újraelfogadottságát jelenti.

Részletesen bemutatja, hogyan vált elfogadott kísérleti pszichológussá, majd pszichológiatörténészé a Coloradói Egyetemen, Boulderben. Itt már persze elveszíti a kognitív fonalat, nem nagyon beszél a következő nemzedék kognitív sztárjairól az egyetemen, első sorban Walter Kintschről, akinek még a neve is hiányzik a könyvből.

Wertheimer könyve a szakmai bemutatás után nagyon sok szálon, több száz oldalas terjedelemben kitér személyes életére is. Ennek van természetesen pszichológiatörténeti jelentősége. Bemutatja, hogyan vált az ünnepelet, kitüntetett frankfurti professzorból, az eredetileg csehországi nemesi háttérrel is rendelkező Max Wertheimerből hirtelen, 1933-ban üldözendő pária zsidó, és hogyan menekülnek éppen időben ki az Egyesült Államokba. Részletesen elmondja, hogyan alkalmazkodott Amerikában az elővárosi professzorgyerek létmódjához, miközben apja New Yorkba, a New Schoolba ingázott. A családi drámáktól sem kíméli meg az olvasót akár saját, akár szülei életéről mesél. Nemigen tudtuk, hogy a korán, szívinfarktusban elhunyt Max Wertheimer amerikai élete során nem volt különösebben boldog a házasságában. Az idősebb Wertheimer, Apa egész héten New Yorkba ingázott, hétvégén pedig Anya ment el, mondja a 90 éves gyermek beszámolója, hogy azután kiderüljön, hogy hétvégén Anya az új szerelméhez ment. A kistestvér, Peter, Michael öccse elég furcsa családi konstellációban, már ebből az új szerelemből születve nevelkedik a Wertheimer családi fészekben, míg azután el nem váltak a szülők. Michael Wertheimer saját családjá sem volt sokkal sikeresebb: három gyereke született kiváló feleségétől, akiről ismételtelen elmondja, hogy micsoda tehetség volt, sokkal okosabb volt egyetemista korukban, mint ő stb. Utána viszont együttélésük során, még most, az emlékiratban sem veszi észre, hogy ez az asszony bekényszerült az amerikai háziasszony szerepébe. A tehetséges tudós csak úgy jelent meg Michael Wertheimer számára, mint gyermekei anyja. Nem különösebben meglepő pszichológusszemmel nézve, hogy

ebből is válóper lett. Nagyon érdekes azt látni, hogy egy nagyon felvilágosult, nyitott, liberális gondolkodású ember az 1950–60-as évek világában mennyire nem veszi észre, hogy az eredetileg intellektuális társként, sőt magához képest fölényben levőként látott egyetemi partnert hogyan kényszeríti bele az amerikai háziasszonyszerepbe. Ez amolyan másodlagos, hordalék mondanivalója a könyvnek. Wertheimer azután nagyon részletesen kitér a coloradói évekre, mind a család kapcsolatrendszereinek elemzésére, mind a számára nagyon fontos, Coloradói Hegymászó Társaságban elért sikereire. Szinte komikus egy kiváló pszichológiatörténésztől annyira személyes könyvet kapni, ahol oldalak tucatjain keresztül a hegymászósikerek, a hegymászókudarcok, a hegyi weekendház építése és a hegyek meghódítása játszik központi szerepet. Büszke is rá Wertheimer, hogy ezekben a kalandokban már New York államban is, de Coloradóban még inkább egykori, gyermekkori alpesi síélményei jönnek vissza; egyszerre kiváló síelő és kiváló hegymászó.

A kötet maga különös elegye a személyes tudománytörténetnek, az önbemutatásnak (megkapjuk sok tucat oldalon keresztül Wertheimer teljes irodalomjegyzékét is a jövő számára) és a személyes kontextusteremtésnek. A személyes kontextus nagyon izgalmas, intim betekintést ad egy 1960–80-as évekbeli pszichológus értelmiségi családi életébe, a család konfliktusaiba és azok megoldásába. Wertheimer idősen, boldog házasságban élve új feleségével, egy nyugdíjasotthonba vonult vissza.

Megtudjuk azt is a könyvből, hogy magának az intellektuális szocializációnak a keretében hogyan jelenik meg visszatérően az alaklélektanos szemlélet a már érett, sikeres Michael Wertheimer életében. Részletesen beszámol arról, milyen, az MIT Press Kiadótól származó kezdeményezés révén jelentette meg új fordításban apja klasszikus cikkei az alaklélektanról, illetve a mozgáslátásról. Ezekkel mintegy megteremtette az intellektuális folyamatosságot az egykor volt alaklélektan és a modern kognitív szemlélet között.

Pléh Csaba,
CEU, Budapest